

НАУЧЕН ЖИВОТ

“ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ”, ОГЛЯД III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Сергій Шевченко

доктор філософських наук, професор кафедри філософії, біоетики та історії
медицини, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

ex.theology@gmail.com

ORCID 0000-0002-9713-3402

DOI: [https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1\(17\)-2\(18\)-130-136](https://doi.org/10.34017/1313-9703-2021-1(17)-2(18)-130-136)

11-12 червня 2021 року у Національному медичному університеті ім. О. О. Богомольця в змішаному форматі на базі кафедри філософії, біоетики та історії медицини відбулася III Міжнародна науково-практична конференція “Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу”, присвячена пам’яті Луки (В.Ф. Войно-Ясенецького). Цьогорічна конференція приурочена до двох знакових подій – святкування 180-річчя НМУ та вшанування 60-річчя з дня смерті святителя Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). Напрямки роботи учасників конференції залишились традиційними й були зосереджені на: питаннях взаємодоповнюваності релігії та медицини у житті і творчості святителя Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького); окресленні світоглядних, методологічних, етичних, аксіологічних та історичних аспектів взаємозв’язку релігії та медицини у сучасному суспільстві; проблемі визначення та тлумачення здоров’я людини в контексті нових підходів у сучасній філософії, релігії та медицини; необхідності подальшого діалогу між релігією та медициною в наш час; актуальних проблемах біомедичної етики в сучасному релігійному дискурсі; тих викликах, що загалом повстали перед релігією та медициною. НМУ імені О. О. Богомольця, забезпечуючи інтеграцію освіти та науки, традиційно залучив в якості співorganizatorів конференції провідні академічні інституції, зокрема Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України та зарубіжні установи, такі як Центр розвитку особистості “HUMANUS”, Пловдив (Болгарія), Інститут соціальної медицини та медичної етики медичного факультету Університету імені Коменського в Братиславі (Словаччина).

В роботі конференції взяли участь представники більше двадцяти освітніх, наукових та громадських закладів України та Європи: Університету св. Єлизавети в Братиславі (Словаччина), Трнавського університету (Словаччина), Карлового університету (Чехія), Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Національного авіаційного університету, Національного університету біоресурсів і природокористування, Національної академії статистики, обліку та аудиту, Центру розвитку особистості “HUMANUS”, Пловдив (Болгарія), Прикарпатського національного університету імені В. Стефаніка (м. Івано-Франківськ), Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та ін. Значне представництво учасників забезпечили провідні медичні заклади України та Європи, зокрема Інститут соціальної медицини та медичної етики медичного факультету Університету імені Коменського в Братиславі (Словаччина), Національний університет охорони здоров’я України імені П. Л. Шупика (м. Київ), Харківський національний медичний університет, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, Запорізький державний медичний університет, Івано-Франківський національний

медичний університет, Національний фармацевтичний університет (м. Харків), Одеський національний медичний університет, ПВНЗ "Київський медичний університет" та ін.

Конференція вчоргове засвідчила інтегративне спрямування представників соціально-гуманітарних наук на дослідження духовності людини у сучасному постсекулярному інформаційному суспільстві і вагомість нових здобутків у фундаментальних, клінічних дисциплінах (анатомії, терапії, фармації, біології та хімії, хірургії, онкології, епідеміології, гігієні тощо).

Конференцію з вітальним словом відкрив ректор університету, професор Юрій Кучин, який акцентував увагу на актуальності обговорення питань взаємодії релігії і медицини як в контексті історичної ретроспективи, так і сучасності, зокрема в умовах пандемії Covid-19. Учасників конференції привітали також перший проректор з науково-педагогічної роботи післядипломної освіти, професор Науменко О. М та проректор з наукової роботи та інновацій, професор С. В.

Земсков, які наголосили, що життя Святителя Луки Войно-Ясенецького було вкрай складним, втім він зумів стати лікарем та гуманістом з великої букви, а його професійна діяльність нерозривно пов'язана з Україною, з історією нашого університету. В 1903 році він з відзнакою закінчив медичний факультет Київського університету св. Володимира. Після завершення університету, відмовившись від перспектив наукової кар'єри, В. Ф. Войно-Ясенецький присвячує своє подальше життя практичній медицині, багато років працює земським лікарем. У 1916 році на основі книги "Регіонарна анестезія" захищає дисертацію і отримує ступінь доктора медицини. Важливі здобутки, що містяться у таких його наукових працях, як "Нариси гнійної хірургії", "Пізні резекції при інфікованих вогнепальних пораненнях суглобів" тощо, стали дієвим фундаментом для підготовки багатьох поколінь медиків і залишаються актуальними й у сучасній медицині.

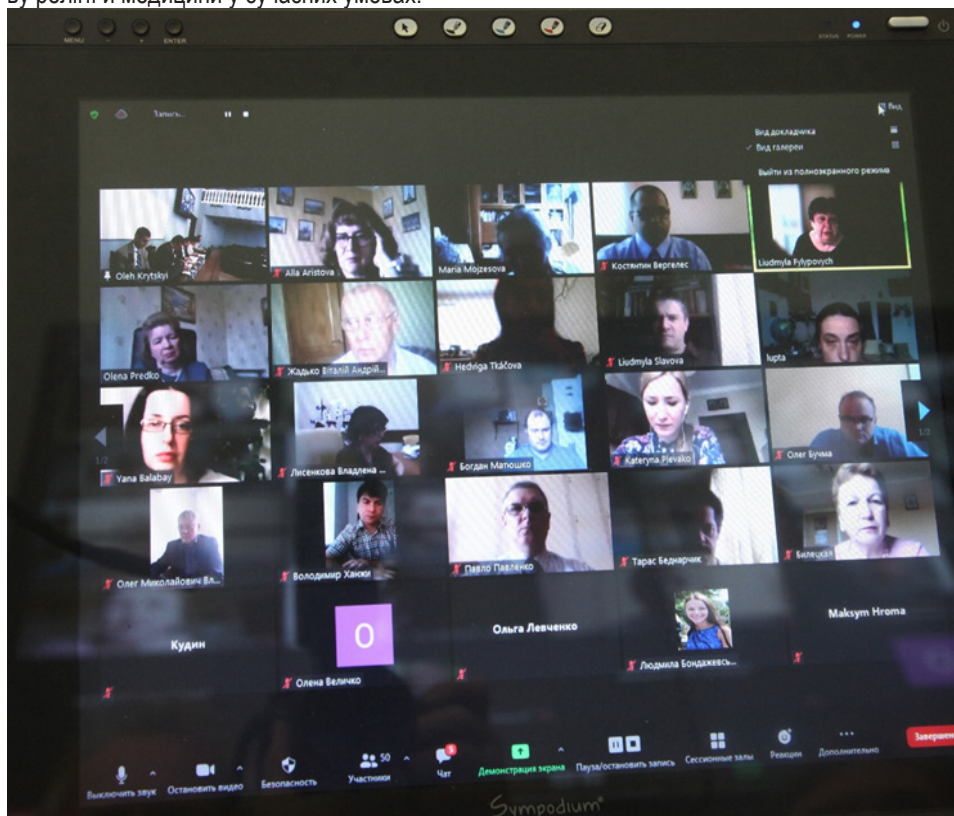
Від співорганізаторів конференції привітала учасників заходу Віце-президент ГО "Українська асоціація релігієзнавців", завідувач відділу філософії та історії релігії Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України професор Л. О. Филипович, яка відзначила важливість для українського філософського, релігієзнавчого та медичного дискурсу звернення до постаті свт. Луки, особливо в контексті налагодження діалогу між релігією та медициною під час складної епідеміологічної ситуації, що склалася в усьому світі, загостривши зокрема і постсекулярні тенденції.

З вітальним словом від імені директора Інституту соціальної медицини та медичної етики медичного факультету Університету імені Коменського в Братиславі Войтеха Озоровського до делегатів конференції звернулася доктор філософії, доцент Марія Мойзешова, яка висловила надію на плідну практичну співпрацю на кафедральному та університетському рівнях в сфері вирішення актуальних питань в сфері охорони здоров'я Словаччини та України, складних біоетичних та біомедичних проблем. У своїй постерній доповіді пані Мойзешова докладно ознайомила присутніх з практичними та правовими аспектами медичної етики в переддипломній освіті в Інституті соціальної медицини та медичної етики медичного фа-

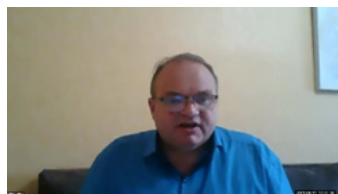

культету Університету імені Коменського в Братиславі, що викликало неабияку зацікавленість учасників пленарного засідання та жваву дискусію про обмін досвідом на даному поприщі.

На думку адміністрації університету, те, що пандемія хоч і завадила проведенню конференції в звичному форматі, втім надала можливість представити й висвітлити свої наукові погляди великій кількості науковців дистанційно, зокрема і учасникам конференції з Словаччини, Чехії та Болгарії, що засвідчило глибинну актуальність проблем взаємодії й взаємовпливу релігії й медицини у сучасних умовах.

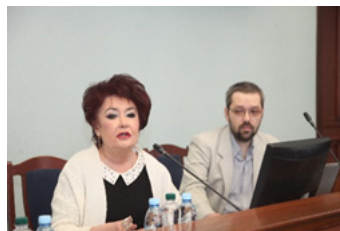
До визначних сторінок з історії університету в честь його 180-річчя звернувся проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, професор Власенко О. М., звернувши увагу присутніх на особливості заснування, становлення та розвитку медичного факультету Київського університету св. Володимира, зокрема на вклад в створення факультету таких видатних вчених як М. О. Максимович, В. О. Караваєв. Саме професор В. О. Караваєв з благословення Пирогова М. І. став першим деканом медичного факультету і керівником кафедри хірургії. За розбудову факультету і професіоналізм Караваєв В. О. користувався повагою та любов'ю не лише серед студентів, лікарів, але й серед широких кіл громадськості.

Старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, кандидат філософських наук О. В. Бучма у доповіді на тему "Право, релігія і медицина: взаємодії в контексті гарантій забезпечення прав людини та творення українського світу" докладно зупинився на висвітленні поняття "свобода",

адже на думку доповідача “свобода як здатність діяти у відповідності з власними інтересами, потребами, цілями детермінує не лише наявну (нинішню), а й майбутню суспільну реальність та визначає в ній місце людини. Гарантована й забезпечена позитивним правом можливість реалізації суб’єктивного права є головним показником демократичності, цивілізованості, гуманності держави. Й навпаки – обмеження, заперечення чи звуження прав і свобод людини, зокрема юридичними засобами, підриває її (людини) здоров’я та створює ґрунт для руйнування держави, а суспільство позбавляє майбутнього / повертає його до авторитарного / тоталітарного минулого” (*Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу*, 2021, с. 16). У висновках О. В. Бучма наголосив “Упорядкування і стабілізація культурно-цивілізаційного поступу України на мікрорівні (розбудова демократичної соціально-правової держави, становлення національної свідомості, відродження ідеї національної духовності, утвердження пріоритету загальнолюдських цінностей у масовій свідомості) і входження її (України) як рівноправного і повноправного члена світового співтовариства можливе при наявності певного дисипативного чинника. В умовах руйнації і розпаду монолітної системи взаємозв’язків між соціально-економічними, політичними і соціокультурними структурами в державі роль цього чинника, за певних обставин, може виконати релігія, яка, охопивши різні сфери людського буття (окрему людину-особистість, сім’ю, економіку, виховання тощо) була б каталізатором створення системи саморегулювання у тандемі відношення “Людина – Світ”” (*Там само*, с. 19).

Питання пандемії Covid-19 в контексті міждисциплінарного дискурсу порушила модератор конференції, завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ імені О. О. Богомольця, професор І. В. Васильєва, зазначивши, що “в умовах пандемії коронавірусу екзистенційної гостроти набули питання життя та смерті, здоров’я та благополуччя, моральних регуляторів поведінки людей, функціонування систем охорони здоров’я та різних соціальних інститутів. ... зіткнення з новою хворобою породжує невизначеність в межах самої медицини як практики, що реалізується через систему охорони здоров’я. Постає питання про значення інституту релігії в такій ситуації як для лікарів, що працюють з хворими на COVID- 19, так і для самих хворих. Особливо в складних, критичних ситуаціях, пов’язаних із загрозою для життя, люди, які навіть не ідентифікували себе у звичайному житті як віруючі, можуть звертатися до вищої сакральної першооснови свого життя” (*Там само*, с. 21-23).

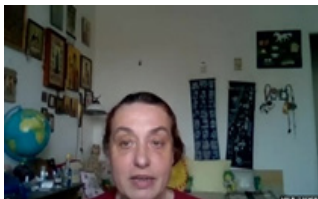
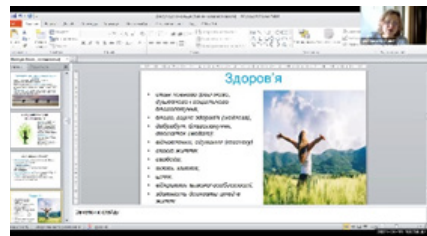
Вплив світової пандемії Covid-19 на релігійність населення аналізувала у своїй доповіді професор Арістова А. В., старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. В попередній доповіді, яка супроводжувалася демонстрацією цікавих статистичних даних, наголошувалося на тому, що сьогодні “у соціологічному й релігієзнавчому дискурсах зіткнулися два альтернативних погляди щодо впливу світової пандемії на релігійність населення. Перший – обстоює традиційний висновок про роль соціальних катастроф як каталізаторів релігійності. Другий – стверджує про нетиповість даної соціальної ситуації, яка, замість очікуваного зростання, здатна призвести до прямо протилежних наслідків, – спадання або рецесії релігійності”. Як відзначила проф. Арістова А. В., “прихильники першої точки зору оперують даними соціологічних досліджень, що були проведені в різних країнах протягом 2020 р. і тією чи іншою мірою засвідчили зв’язок між поширенням пандемії (з усіма її ознаками – раптовістю, несподіваністю, хаосом) і зміцненням релігійних переконань. Так, опитування Pew Research Center, про-

ведене влітку 2020 р. у 14-ти економічно розвинутих країнах світу серед 14 276 осіб, надало вагомні аргументи для такого висновку. Виявлено посилення релігійних почуттів серед населення всіх досліджуваних країн. 28 % американців декларували, що спалах пандемії зміцнив їхню особисту релігійну віру, стільки ж респондентів відзначили і зростання ролі релігії в житті співвітчизників, загалом у країні. В Іспанії посилення релігійної віри відмітили 16 % (особистої) і 19 % (в країні); в Італії – відповідно 15 % і 19 %, у Канаді – 13 % і 16 %, в Австралії – 10 % і 15 %, Великій Британії – 10 % і 14 %, Франції – 10 % і 11 %, Бельгії – 9 % і 13 % тощо (медіана: релігійна віра стала сильнішою – 15 %, практично не змінилася – 66 % послабла – 8 %)”

“Прибічники другої точки зору заперечують факт зростання релігійності (у зв’язку з пандемією коронавірусу) як деяке загальносвітове явище; аргументують на те, що вплив пандемії на релігійність є суперечливим, неоднозначним, локальним і призводить більшою мірою до трансформації релігійних практик, де-інституалізації релігії, ніж до позірною спалаху релігійності”.

На думку дослідниці, “триваюча дискусія з означеної проблеми свідчить про різноспрямовані тенденції, які спричинила пандемія в релігійній царині. Її вплив на релігійність, радше за все, буде адекватно оцінений уже після її подолання та скасування заходів соціального дистанціювання” (Там само, с. 26-28).

Над філософськими та біоетичними аспектами сучасної парадигми здоров’я, медичних практик розмірковувала у своїй доповіді професор Пустовіт С. В., завідувач кафедри філософії Національного університету охорони здоров’я України імені П. Л. Шупика. Доповідач доводила, що для повернення гуманістичного смислу “клінічної практики, необхідно вийти за рамки розуміння її цілі як винятково боротьби з хворобою і відхиленнями від норми і привнести в діяльність лікаря позитивний смисл розуміння складності, нелінійності, неоднозначності подій життя, долі пацієнта, розуміння соціокультурних контекстів і патернів, життєвої ситуації, ієрархії індивідуальних та загальнолюдських цінностей”. На думку дослідниці, “криза нормостатистичного підходу до здоров’я/хвороби свідчить про те, що лікарі більше не можуть обмежуватися природничонауковими онтологіями та теоріями пізнання, внутрішньоцеховими стандартами доказової медицини та лікарської етики. В цьому контексті набуває особливого значення переосмислення онтологічних, гносеологічних та аксіологічних засад сучасної медичної теорії та практики”. Адже “тема здоров’я виходить далеко за межі медичного наукового дискурсу і набуває сьогодні феноменологічних і екзистенціальних вимірів”. Тому, як слушно наголошує Пустовіт С. В., “медичні практики мають орієнтуватися на універсальні світоглядні принципи та підходи постнекласичної науки, загальнолюдські та християнські цінності, цінності глобальної біоетики, а її дослідники та представники мають виходити на рівень філософського осмислення та обґрунтування як теоретичних та наукових, так і нормативно-правових, моральних стандартів своєї професійної діяльності” (Там само, с. 29-32).

Луптакова М. В., доктор філософії Гуситського теологічного факультету Карлового університету, виступила з доповіддю на тему “Релігія як соціальна та духовна детермінанта індивідуального та громадського здоров’я”. Продовжила розвиток даної теми професор кафедри пропедевтики внутрішньої медицини № 2 Мойсеєнко В. О., зосередивши увагу делегатів пленарного засідання на проблемі співвідношення здоров’я і праці людини в контексті підходів філософії, релігії та медицини. Лейтмотив-

вом обох доповідей виступило переконання, що милосердя і любов до ближнього є запорукою духовного пробудження нашої нації.

Постать та творчість Миколи Михайловича Боголюбова як філософа релігії дістала висвітлення у доповіді професора кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Предко О. І. Дослідниця звернула увагу присутніх на те, що праця М. Боголюбова “Філософія релігії”, яка вийшла друком у 1915 році, була першим дослідженням, в якому філософія релігії презентувалася як самостійна дисципліна з характерними особливостями та проблематикою.

М. Боголюбов був переконаний, що філософія релігії повинна розвиватися як позаконфесійна наукова дисципліна, яка відрізняється методологічними установками від богослов'я” (Там само, с. 51).

Зі специфікою багатогранного вчення святителя Луки Кримського (В. Ф. Войно-Ясенецького) про серце ознайомив делегатів конференції у своїй доповіді професор Ханжи В. Б., завідувач кафедри філософії та біоетики Одеського національного медичного університету. Увагу присутніх доповідач звернув на те, що “знаменитий мислитель, будучи і вченим-хірургом, і архієреєм, писав про серце як в анатомо-фізіологічному, так і в релігійно-філософському сенсах, органічно, при цьому, їх поєднуючи”. Дослідник проаналізував докладно другу главу “Серце як орган вищого пізнання” однієї з найвідоміших робіт В. Ф. Войно-Ясенецького – “Дух, душа і тіло” (вийшла в світ в 1978 р. в Брюсселі – через 17 років після смерті автора), зазначивши, що святитель Лука виділяє, щонайменше, три варіанти тлумачення функцій і ролі серця (крім відомого всім – як двигун кровообігу) в життєдіяльності людини: 1) універсальний орган почуттів; 2) орган сприйняття впливу Духа Божого, орган спілкування людини з Богом; 3) центр духовного життя і Богопізнання” (Там само, с. 41). І, в підсумку, доповідачем зазначено, що “навіть найбільшу мету кожного послідовника релігії Христа – отримання дару вічного життя в Царстві Небесному – можна реалізувати у прямому взаємозв'язку зі здатністю людини любити інших людей за прикладом Господа Бога” (Там само, с. 43).

Відповідь на питання “Як віра зміцнює здоров'я?” стала лейтмотивом доповіді директора Центру розвитку особистості “HUMANUS” А. Гранчарова, який обґрунтовував думку, що “сучасні люди надто страждають від того, що їхні цінності надзвичайно заплутані, незрозумілі, хибні та непродумані; багато людей, які страждають від того, що не усвідомлюють свої справжні цінності, інакше кажучи, не знають у що вірять. А що сказати про те, у що варто вірити, у що повинні вірити – якщо хочеш бути людиною в справжньому значенні цього слова? Чи екзистенціальна неповноцінність породжує духовну як таку – чи навпаки, духовна неповноцінність визначає екзистенціальну неспроможність індивіда, й зрештою пошкоджує його здоров'я? – хіба не треба ставити таке питання якомога пряміше та рішучіше?” (Там само, с. 65). Доповідач також порушив питання про те, що означає бути людиною, як зберегти здорову душу, не піддавшись духовному нігілізму, кредо якого “Я є бог” означає “Я є Ніщо”. “Раби такого гасла, на думку доповідача, мертві духовно й позбавлені можливості пізнати суть свободи. Власна духовна злиденність та порожнеча рівноцінні отруті, яка робить людину байдужою до головного: до Правди, до Істини,

до самого Життя, інакше кажучи – до Бога. Безбожжя людини, відсутність віри в людини – це найстрашніша хвороба, яка зрештою породжує всі інші хвороби, і душі, і тіла.

Нехай медики, нехай психіатри зрозуміють це і тоді, можливо, й медицина стане більш ефективною. Тому що настав час розуміти людину цілісно, не як “щось”, не як “річ серед інших речей”, просто як живий організм (як тварину!), а як унікальну, справжню духовну істоту, яка єдина на цьому світі здатна робити самого себе (і вбивати самого себе!) завдяки тому, що багато хто з нас взагалі не розуміє – і тому і так хворіє! – і це і є саме свобода” (Там само, с. 66).

Загалом у змішаному форматі було проведено пленарне засідання, а секційні засідання в режимі відео-конференцій, на яких виступили, взяли участь в обговореннях понад сто учасників. Принагідно відзначити необхідно і традиційне проведення студентського секційного засідання, в якому взяли участь понад двадцять молодих науковців.

Учасники III Міжнародної науково-практичної конференції “Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу” в плідних дискусіях, обговореннях та дебатах висвітлювали проблеми творчої взаємодії медицини та релігії, спираючись на новітні досягнення медичної науки. Представниками кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ імені О. О. Богомольця розширено наукові контакти для подальшої співпраці між українськими та закордонними фахівцями, зокрема з професором Йозефом Глаза, директором Інституту медичної етики та біоетики (Словаччина), який запропонував співробітникам кафедри опублікувати наукові статті в часописі “Медична етика та біоетика” та Вінницьким національним медичним університетом, від імені якого професор Вергелес К. М. запросив взяти участь в II – всеукраїнській науково – практичній конференції з міжнародною участю “Філософія в сучасному науковому та соціально – політичному дискурсах”. Усі учасники конференції здобули неоціненний практичний науковий досвід живого та дистанційного спілкування, участі в дискусіях, дебатах, висвітленні та вирішенні злободенних проблем інтеграції релігії та медицини в сучасну інформаційну добу. Усім спікерам та учасникам конференції було надіслано поштою програми та збірники матеріалів конференції, сертифікати учасника конференції, почесні грамоти та подарунки.

У підсумковій доповіді проф. І. В. Васильєва подякувала усім учасникам за плідну працю та запросила взяти участь у наступній IV Міжнародній науково-практичній конференції “Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу”, присвяченій пам’яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького), яка відбудеться 10 – 11 червня 2022 р.

Література

Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам’яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького) (2021), НМУ ім. О. О. Богомольця, ВР ІФ ім. Г. С. Сковороди НАНУ, Київ, 311 с.

References

Philosophy of Religion and Medicine in the Post-Secular Age: materials of II the international Scientific and Practical Conference. In memory of St. Luke (V. F. Voino-Yasenetskyi) [Filosofiya religiyi ta medycyny v postsekulyarnu dobu: materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyachenoyi pam'yati svt. Luky (V. F. Vojno-Yasenezc'kogo)] (2021), O. Bogomolets National Medical University, Department of Religious Studies of the Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 311 p.

© **Сергій Леонідович Шевченко**